

Sygn. akt III AUa 60/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Zofia Rybicka - Szkibiel
Sędziowie:	SSA Jolanta Hawryszko (spr.) SSA Urszula Iwanowska
Protokolant:	St. sekr. sąd. Edyta Rakowska

po rozpoznaniu w dniu 22 stycznia 2013 r. w Szczecinie

sprawy J. I.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.

o wysokość świadczenia emerytalnego

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 20 października 2011 r. sygn. akt VI U 590/11

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I i oddala odwołanie,
2. zasądza od ubezpieczonej J. I. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Sygn. akt III AUa 60/12

UZASADNIENIE

Decyzją z 10 marca 2011 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. przyznał J. I. prawo do emerytury od dnia 8 listopada 2010 r., tj. od osiągnięcia przez ubezpieczoną wieku emerytalnego. Świadczenie zostało zwiększone o kwotę 49,44 zł z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie rolnicze.

Ubezpieczona odwołała się od decyzji i po ostatecznym sprecyzowaniu odwołania wskazała, że dochodzi przyznania zwiększenia rolnego obliczanego tak samo jak miało to miejsce w przypadku wcześniejszej emerytury. Wniosła także zastrzeżenia odnośnie waloryzacji kapitału początkowego i składek emerytalnych oraz zakwestionowała przyjętą w obliczeniach średnią dalszą długość trwania jej życia.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o oddalenie odwołania w całości i wskazał, że stosownie do brzmienia art. 26a ustawy emerytalnej zwiększenie rolne ustala się według zasad wymiaru części składkowej emerytury rolniczej przewidzianych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników na podstawie zaświadczenia KRUS o okresach opłacania składek. Do stażu pracy ubezpieczonej można było doliczyć jednak wyłącznie okres od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1988 r. gdy opłacono składki na ubezpieczenie rolnicze. Wprawdzie w decyzji z dnia 26 listopada 2010 r. przy przeliczaniu wcześniejszej emerytury do zwiększenia rolnego przyjęto dodatkowo okres od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1982 r., kiedy to ubezpieczona była zwolniona od opłacania składki, jednakże w tym przypadku doliczenia tego dokonano w oparciu o przepis art. 56 ustawy emerytalnej oraz pismo departamentu SE-R z dnia 29 lipca 2011 r., które odmiennie regulują kwestię doliczania zwiększenia rolnego w przypadku wcześniejszej emerytury.

Wyrokiem z 20 października 2011 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego w ten sposób, że zwiększył wysokość przyznanej J. I. emerytury za okres 46 kwartałów składek, o jakich mowa w art. 26a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (pkt I) i oddalił odwołanie w pozostałym zakresie (pkt II).

W zakresie istotnym dla rozpoznania apelacji, sąd pierwszej instancji ustalił, że J. I. (ur. 8 listopada 1950 r.) decyzją z 12 grudnia 2005 r. nabyła prawo do wcześniejszej emerytury od dnia 10 listopada 2005 r. Ustalając wysokość świadczenia organ rentowy zwiększył je o kwotę 64,70 zł z tytułu składek na ubezpieczenie rolne za 46 kwartałów (138 miesięcy x 1%; 12 x 562,58 zł). W listopadzie 2010 r. kwota zwiększenia z tytułu składek na ubezpieczenie rolne za 46 kwartałów wynosiła 81,22 zł (138 miesięcy x 1%; 12 x 706,29 zł). W dniu 5 listopada 2010 r. J. I. złożyła wniosek o emeryturę w wieku powszechnym, załączając zaświadczenie KRUS o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1989 r., w którym wskazano, że do 30 czerwca 1982 r., jako nabywca gospodarstwa rolnego, J. I. była zwolniona z obowiązku opłacania składek, natomiast za okres od 1 lipca 1982 r. do 31 grudnia 1988 r. opłaciła składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

Przywołując treść art. 26a ust. 1 ustawy emerytalnej sąd okręgowy wskazał, że wysokość emerytury ulega zwiększeniu za okresy opłacania składek na Fundusz Emerytalny (...), Fundusz Ubezpieczenia Społecznego (...) i ubezpieczenie emerytalno-rentowe, o których mowa w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zwiększenie ustala się według zasad wymiaru części składkowej emerytury rolniczej przewidzianych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników na podstawie zaświadczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o okresach opłacania składek. Przepisy dotyczące uwzględniania okresów składkowych z tytułu innej niż rolnicza działalności uznają za okresy składkowe okresy prowadzenia działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne, lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki (art. 6 ust. 2 pkt 9 - pkt 14). Takiego zastrzeżenia nie zawiera art. 26a ust. 1 ustawy emerytalnej, jednak nie oznacza to, że okresy zwolnienia od opłacania składki nie są uwzględniane. Na mocy tego ostatniego przepisu uwzględniane są okresy, za które opłacono składki przewidziane w odrębnych przepisach. Oznacza to, zdaniem sądu pierwszej instancji, że podlega uwzględnieniu okres ubezpieczenia społecznego rolnika, który wywiązał się z obowiązku składkowego przewidzianego w przepisach obowiązujących w okresie, w którym przypada to ubezpieczenie. **J. I.** prowadziła gospodarstwo rolne w latach 1977-1989, kiedy obowiązywała ustawa z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie tej ustawy było obowiązkowe i pociągało za sobą obowiązek opłacania składki na to ubezpieczenie (art. 38). Jednocześnie jednak przepis art. 40 stanowił, że rolnik, który rozpoczął prowadzenie gospodarstwa rolnego przed ukończeniem 35 lat życia zwolniony jest od obowiązku opłacania składki przez okres pierwszych 5 lat gospodarowania. Zasady opłacania składek były więc, w ocenie sądu okręgowego takie, że rolnik podlegający obowiązkowemu ubezpieczeniu i uprawniony do świadczeń z tego ubezpieczenia, przy spełnieniu warunków określonych w art. 40, opłacał składki poczynając od innej daty niż powstanie obowiązku ubezpieczenia.

Zawarte w art. 26a ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach pojęcie „okresów opłacania składek” sąd pierwszej instancji zinterpretował jako okresy, w który rolnik wywiązał się z obowiązku opłacania składek, nałożonego nań

przez obowiązujące w danym czasie „odrębne” przepisy. Nie można więc uznać, ubezpieczona nie wywiązała się z tego obowiązku, skoro na mocy szczególnego przepisu była zwolniona od opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników, przy jednoczesnym traktowaniu tego okresu przez państwo jako okresu składkowego w rozumieniu obecnie obowiązujących przepisów. Pominięcie okresu podlegającego regulacji zawartej w art. 40 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym rolnikowi prowadziłoby do paradoksalnej sytuacji, w której okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne i spełniającego warunki tego przepisu nie byłby uwzględniany do 1 stycznia 1983 r., podczas gdy ten sam okres pracy w tym gospodarstwie członków jego rodziny podlegałby uwzględnieniu na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emerytalnej. Zgodnie z tym ostatnim przepisem uwzględnia się przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia. Regulacja ta dotyczy domowników rolnika, którzy zostali objęci ubezpieczeniem społecznym od 1 stycznia 1983 r., a przed tą datą nie podlegali ubezpieczeniu. Jeżeli uwzględnia się okres pracy w gospodarstwie rolnym osób nie podlegających żadnemu ubezpieczeniu, to tym bardziej powinien być uwzględniony okres prowadzenia gospodarstwa rolnego przez rolnika podlegającego ubezpieczeniu społecznemu i spełniającemu wszystkie warunki wymagane przepisami regulującymi to ubezpieczenie. W konsekwencji sąd pierwszej instancji przyjął, że okresem składkowym, o którym mowa w przepisie art. 26a ustawy emerytalnej, jest również okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników, w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony od obowiązku opłacania składki. W ocenie sądu pierwszej instancji niezrozumiałe i chybione jest różnicowanie przez organ rentowy okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, o które ZUS zwiększył wysokość przyznanych ubezpieczonej świadczeń emerytalnych, w zależności od tego czy dane świadczenie emerytalne zostało obliczone na podstawie art. 53 w zw. z art. 56 ustawy emerytalnej, czy też na podstawie art. 26 w zw. z art. 26a ustawy emerytalnej i przyjęcie, że w przypadku emerytury ustalonej na podstawie art. 53 świadczenie ulegało zwiększeniu za cały okres podlegania J. I. ubezpieczeniom społecznym rolników, w tym okres od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1981 r., kiedy ubezpieczona - jako nabywca gospodarstwa rolnego - była zwolniona z obowiązku opłacania składek, natomiast w przypadku emerytury ustalonej na podstawie art. 26 świadczenie może ulec zwiększeniu wyłącznie za okres faktycznego opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników tj. za okres od 1 stycznia 1982 r. do 31 grudnia 1989 r.

Sąd okręgowy zwrócił ponadto uwagę, że w art. 56 ust. 4 ustawy emerytalnej ustawodawca regulując kwestie dotyczące tzw. zwiększenia rolnego wskazał, że jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe nie zostały uzupełnione okresami wymienionymi w art. 10, emerytura ulega zwiększeniu za okres opłacania składek na Fundusz Emerytalny (...), Fundusz Ubezpieczenia Społecznego (...) i ubezpieczenie emerytalno-rentowe rolników. Zwiększenie to ustala się według zasad wymiaru przewidzianych dla części składkowej w przepisach, o których mowa w ust. 3. W ust. 3 wskazano, że świadczenie, którego wysokość ustalono w myśl ust. 1 lub 2, zwiększa się o kwotę odpowiadającą części składkowej emerytury ustalonej według zasad wymiaru określonych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników, z uwzględnieniem całego udowodnionego okresu pracy w gospodarstwie rolnym, z tym że okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym - bez podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu - po ukończeniu 16 roku życia, przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r., uwzględnia się, jeżeli przypadają nie wcześniej niż 25 lat przed ustaleniem prawa do emerytury. Mając na uwadze brzmienie zacytowanego przepisu art. 56 ust. 4 oraz art. 26a ustawy emerytalnej, Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że przepis art. 26a ustawy emerytalnej kwestię zwiększenia wysokości emerytury w wieku powszechnym z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników reguluje na wzór art. 56 dotyczącego uwzględniania okresów rolniczych (art. 10) przy obliczaniu emerytury w myśl art. 53. Zarówno w przepisie art. 56 jak i w przepisie art. 26a wskazano, że emerytura ulega zwiększeniu za okresy opłacania składek na Fundusz Emerytalny (...), Fundusz Ubezpieczenia Społecznego (...) i ubezpieczenie emerytalno-rentowe, o których mowa w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz że zwiększenie to ustala się według zasad wymiaru części składkowej emerytury rolniczej przewidzianych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników na podstawie zaświadczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o okresach opłacania składek. Mając na uwadze powyższe, sąd pierwszej instancji uznał, że również przy interpretacji art. 26a ustawy emerytalnej możliwe jest odpowiednie posiłkowanie się stanowiskiem doktryny i judykatury tłumaczącym regulację tzw. zwiększenia rolnego wyrażoną w przepisie art. 56 ustawy emerytalnej. Sąd Okręgowy zwrócił zatem uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 22 stycznia 2003 r., sygn. II UK

51/02 orzekł, że okresem składkowym, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej jest okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony z obowiązku opłacania składki. Na tej podstawie sąd pierwszej instancji przyjął, że również w przypadku regulacji art. 26a ustawy emerytalnej, okresem składkowym, o którym mowa w tym przepisie, jest również okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników, w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony od obowiązku opłacania składki.

Apelację od wyroku wywiódł pełnomocnik organu rentowego zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 26 w zw. z art. 26a ustawy emerytalnej poprzez przyjęcie, że ubezpieczonej przysługuje prawo do zwiększenia emerytury za okres zwolnienia z opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników; apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Zdaniem skarżącego przy ustalaniu zwiększenia emerytury zgodnie z art. 26a ustawy emerytalnej, nie należy uwzględniać okresów zwolnienia z obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników, o których mowa w art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz o innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Ustawowe zwolnienie od opłacania składek nie daje podstaw do uwzględnienia okresu ubezpieczenia, skoro warunkiem takiego uwzględnienia jest opłacanie składek.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie rozpoznając apelację uznał, że ocena czy **emerytura ustalona zgodnie z art. 26 ustawy emerytalnej ulega zwiększeniu na podstawie art. 26a za okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w których rolnik zwolniony był od obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, stanowi zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, zatem postanowieniem z 5 lipca 2012 roku przedstawił Sądowi Najwyższemu to zagadnienie do rozstrzygnięcia.**

Sąd Najwyższy 3 października 2012 roku podjął uchwałę stwierdzając, że **emerytura ustalona zgodnie z art. 26 ustawy emerytalnej nie ulega zwiększeniu na podstawie art. 26a za okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w których rolnik zwolniony był od obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin.** W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że ustawa emerytalna odróżnia zasady uwzględniania okresów ubezpieczenia rolniczego w stażu ubezpieczeniowym niezbędnym do nabycia prawa do emerytury w systemie powszechnym i zasady uwzględniania okresów tego ubezpieczenia do ustalenia kwoty zwiększenia świadczenia. Ustalając staż do nabycia prawa do emerytury powszechnej, okresy rolnicze wskazane w katalogu art. 10 ust. 1 ustawy uwzględnia się (jako okresy składkowe) tylko w zakresie niezbędnym do uzupełnienia stażu ubezpieczeniowego (i to z pominięciem okresów zbiegających się w czasie), przy czym - wobec nawiązania w przepisie do pojęcia okresów składkowych - staż ten uzupełniają nie tylko okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, za które opłacono składki, ale również okresy ubezpieczenia społecznego rolników, w których rolnik był zwolniony z obowiązku składkowego. Natomiast ustalając staż do zwiększenia emerytury w systemie powszechnym uwzględnia się tylko udowodnione okresy opłacania składki na ubezpieczenie rolnicze (także wtedy, gdy zbiegają się one w czasie z okresami składkowymi lub nieskładkowymi). Strukturę okresów ubezpieczenia rolniczego przyjmowanego do wyliczenia zwiększenia emerytury normują art. 56 ust. 3, art. 56 ust. 4 i art. 26a ustawy emerytalnej i zasadniczo czynią to według tych samych zasad, tak w odniesieniu do emerytur z systemu zdefiniowanego świadczenia, jak i emerytur z systemu zdefiniowanej składki. Ustalając zasady uwzględniania okresów ubezpieczenia rolniczego do wyliczenia kwoty przedmiotowego zwiększenia ustawodawca używa terminu „okres opłacania składki” i odwołuje się do przepisów dotyczących obliczania części składkowej emerytury rolniczej, które nie posługują się pojęciem „okresu składkowego”. Uznając odmiennosć zasad liczenia stażu ubezpieczeniowego do nabycia prawa do emerytury w systemie powszechnym i zasad liczenia okresów ubezpieczenia rolniczego do spornego zwiększenia świadczenia

należy, zdaniem Sądu Najwyższego, przyjąć, że nie ma podstaw do traktowania okresów zwolnienia z obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników jako okresów składkowych i w konsekwencji do uwzględniania ich przy wyliczeniu kwoty zwiększenia. Do takiej konkluzji skłania wykładnia językowa i systemowa art. 56 ust. 3 i 4 oraz art. 26a ustawy emerytalnej. Za rozwiązaniem takim przemawia też wykładnia funkcjonalna tych przepisów. Celem przedmiotowego zwiększenia jest wszakże zrekompensowanie osobie uprawnionej do emerytury w systemie powszechnym rzeczywistych ciężarów, jakie ponosiła w przeszłości, podlegając podwójnemu ubezpieczeniu i opłacając z tego tytułu należne składki.

W konsekwencji przywołanej uchwały Sądu Najwyższego, sąd apelacyjny rozważył, że **zgodnie z art. 390 § 2 k.p.c. uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie. Z tego względu, wobec wskazanej oceny prawnej art. 26a ustawy emerytalnej, sąd apelacyjny odmiennie niż sąd pierwszej instancji ocenił zasadność odwołania J. I.. Ubezpieczona, która w okresie od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1981 r., jako nabywca gospodarstwa rolnego, była zwolniona z obowiązku opłacania składek, więc nie może skutecznie dochodzić z tego tytułu zwiększenia emerytury w systemie powszechnym.**

Mając powyższe na względzie sąd apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I i orzekając co do istoty sprawy oddalił odwołanie (**pkt 1 wyroku**). Natomiast w oparciu o art. 98 § 1 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w punkcie 2 wyroku orzeczono o kosztach zastępstwa procesowego należnych stronie wygrywającej sprawę.